

Vatandaş İnsan Hakları Komisyonu'na

Doğu Kalkınması ve Yanlış Görüşler

Türkiye Tanzimat'tan beri bir sis-tem arayışı içindedir. Türkiye Avrupa devletleri karşısında bir muvazene temin etmek için yüzyıllardanberi bir gayret içindedir. Memleketimiz önce-leri askeri, hukukî tedbirler almaya doğ-ru gitmiştir. Bu kab.l tedbirlerin alın-ması Cumhuriyet'in ilânına kadar de-vam etmiştir. Cumhuriyetin ilânıyla beraber Cumhuriyetin önemli ve hayati meselesinin ekonomi meselesi olduğu az çok takdir edilmiş ve bu yolda birçok adımlar atılmıştır. Fakat bu devrede metod meselesi aydınlaşa kavuşamamış-tır. Günümüzde meselenin ekonomik mesele olduğu aşağı yukarı bütün çev-relerce kabul edilmiş bulunmaktadır. Meselenin ekonomik olduğu noktasında aydınlar arasında görüş ayrılığı yok-tur. Memleketimiz bugün kesif bir me-tot arayışı içindedir. Aydınlar ve politi-kacılar arasındaki görüş ayrılığı me-tod meselesinde toplanmış bulunmaktadır. Türkiye kalkınması bir küll, Doğu kalkınması bir cüz'dür. Cüz'ün küll'ün âkibetine tabi olduğu aşikârdır. Bina-enaleyh Türkiye için serilecek metodun Doğu için de varit olacağı meydanda-dır. Memleketimiz tarihi gelişmesine devam ededursun, aydınlar kesif bir metod arayışı içinde bulunadursunlar biz biraz Doğu meselesine eğilelim. Tür-kiye'nin unumi kalkınması meselesin-de, aydınlar arasında metod yönünden görüş ayrılıkları olduğu halde Doğu meselesi bahis mevzuu olunca bu metod anlamsızlığına rağmen görüşler aşağı yukarı peşin hükümlerden kurtulmuş, objektif ölçülere varmış aydınlar mül-satına aynı noktada birleşebilmektedir-ler. Bazı politikacıların ve bu tip ay-
(Sonu sayfa 4 de)

Baş Vuramıyacak

Bu Konudaki Kanun Teklifi, Doğu Meselesi İleri sürülerek red edildi

Kocaeli milletvekili Nihat Erim'in bir kanun teklifi, CHP grubunun başı başına bir toplantı yapmasına sebep oldu.

Teklif, Türk vatandaşlarının da, pek çok Avrupa Konseyi üyesi memlekette olduğu gibi, insan haklarına ve temel hürriyetlerine aykırı bir tutum karşın-da, Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurulabilmesini sağlamak istiyordu.

Erim'in teklifi Anayasa Komisyonu gündeminde yer almıca, Adalet ve Diğ-ışleri Bakanları ile Komisyon'daki hükü-met sözcüsü Coşkun Kırc'a derhal bu teklifin görüşülmemesi gerektiği tezin-i savundular. Türk vatandaşlarının Av-rupa İnsan Hakları Komisyonuna baş-vurması imkânını elde etmesi hükü-metli de Ana İktidar partisi CHP yi de müthiş telaşlandırıyor. Nitekim, çok daha önceden, daha teklif Meclis Ba-kanlığına verildiğinde Kırc'a Diğışleri Bakanlığın dairelerini kapı kapı doluşa-rak, Bakanlığın bu teklife cephe al-masını sağlamaya çalışmıştı. Ne var ki, Diğışleri çevreleri, Bakan ve Yolca ha-riç, bu teklife cephe alınacak bir ci-het göremediler.

Hep, «daha hükümetin gördüğü belli değil» gerekçesiyle geri bırakılan tek-lif, nihayet gegen ay bu görüş belli olduğundan Anayasa Komisyonunda müzakere edildi. Hükümet adına Fe-ridun Cemal Erkin ve Adalet Bakanı, komisyonundan, teklifin red edilmesini

ve görüşülmemesini istediler. Diğ işleri Bakanı red sebebinin ciddiyetle anlatı-tı: «Türkiye ki iktisaden geri kalmış bir memlekettir, nasıl olurdu da Norveç, İn-giltere, İtalya ve Yunanistan gibi mem-leketterin dahi vatandaşlarına tanıma-dıkları bir ileri hakkı vatandaşlarına verebilirdi. Şayet bu hak tanınrsa, Devlet.n başına bir sürü galle çıkabil-irdi. Bunların en önemlisi de Doğu Ana-doludaki Kültürleri Komisyonuna baş vur-maları olabilirdi. Avrupa İnsan Hak-ları Komisyonunun tüzüğü'nün onuncu maddesi fikir ve yayın hürriyetinin ka-yıtlanamayacağını yazıyordu. Ya Kült-ler çıkar da bir kürtçe antoloji hazir-larsa bu sonra nasıl yasaklanabilirdi?»

Nihat Erim, kendi partisi milletve-killerinin de güddetle aleyhinde bulun-dukları teklifi Komisyon'da savundu. İngiltere Komisyonu sırf bir takım mül-satlemeleri olduğu için katılmıyor, ama gene de katılabilmek için münaşip bir formül arıyordu. İtalyada ise, İkinci Dünya Savaşından sonra mahkememiz kamplara atılmış bir takım Naziler var-dı, bunların itirazlarının önlenmesi için, Konseyin İnsan Hakları Komisyo-nuna katılmamıştı. Yunanistan için de durum böyleydi, Burada da, Komünist-lerin isyanı sırasında kamplara sürül-müş insanlar vardı. Bunlar itiraz edip

(1881 — 1938)
Vatanımızın kurtarıcısı ve dev-letimizin kurucusu büyük Atatürk'ün ebediyete intikal ettiği 10 Kasım günündü bütün milletimizin yas günüdür.
Aziz Atatürk'ün hatırası önünde saygıyla eğiliriz.

çıkmasınlar diye Yunanistan vatandaş-larına bu hak tanınamıştı. İleri ham-lelerden hiç birini önlemeyecek olan böyle bir komisyonu katılmayıp, Türk vatandaşlarına bu hakkı sağlamaktan kaçınmak, bir ölçüde de olsa, dünya-ya, Türkiye'de insan haklarına aykırı bazı işler yapıldığı intibahı vermiş ol-mayacak mıydı?

Erim'in teklifi, bütün Batılaşma id-dialarına, insan hak ve hürriyetlerini gerçekleştirirken çok uzak bulunduğu-muzu gösteriyor. «Sonra Kültürler...» diye başlayan gerekçe, aczin itirafı değil mi?

DOĞUNUN CELLADI

Yıllardanberi pek çok doğulu gibi biz de hayli eziyetler çektik. Başımıza gelenlerin adeta bir kesiti sayılabilecek olan «KİMİL» adlı bir kitap yayınlandı. Hazırlanışında büyük bir titizlik göstererek önsözde şu hususları belirttik : «... Gelin sayın okurlarım, işgüzarlara iş çıkarmamak için önsözümüz bir şey yazmamak olsun.»

Fakat olmadı. İşgüzarlar yine kendilerine iş bulmakta gecikmediler: İstanbul basın savcılığına çağırıldık. Gerçi savcı kibar adam. Ama gelin görün ki KİMİL'in başına gel-miyen kalmamış. Seksen sahifelik mütevazı Kimil kitabı-mız için 1000 sayfalık eften püften bir dosya tanzim edil-miş. Tek aylık iki aylık, üç aylık raporlar. Bu kırmızı aylar raporların önev ve gizlilik derecesini gösteriyormuş. Biz ise ilkin ay damgalı bu raporları Amerikan Yardım Heyetiyle Kızılay arasında teati edilen iane kağıtları zannettik. O dosya ile bir Kimil müdürlüğü kurulabilir. En azından 3 - 4 bin iş saati yemiştir o dosya. Eğer bu emek Kimil haşere-sinin yok edilmesine harcansaydı Kimil'in kökü mutlaka ka-zınmış olurdu. Yazık bu emeklere.

Dosyada neler yok : Tercümeleler, bilirkişi raporları, tefsirler ve ceza kanununun bir çok maddeleri... Gerçi bilir kişi raporları diyoruz ama daha çok rüya tabirnamelerine benziyordu bu raporlar. Meselâ, Kimil'in 48-49 uncu sayfa-larında fakir ve zavallı bir dilencinin kendi halini anlatan sözlerine kimsenin aklından geçmiyen türlü manalar verile-

(Sonu sayfa 4 de)

Doğudan bir Folklor gösterisi

Düşünceler :

Doğu Meselesi

- 2 -

Geçen yazımızda asimilasyon metodunun mahiyeti üzerinde kısaca durduktan sonra ikinci yazıda bu metodun doğu meselesindeki tatbik şekillerinden bahsedeceğimizi belirtmiş ve asimilasyon politikasının türlü vasıtalarını saymıştık. Bu vasıtaların en başında geldiğini söylediğimiz cebir ve şiddet hakkında uzun bir açıklamaya girişmeye lüzum görmüyoruz. Çünkü cebir ve şiddet herkesin kolaylıkla anlayabileceği, ayrıca izahata ihtiyaç olmayan bir keyfiyettir. İçte asayışı sağlamak ve korumakla vazifeli olan emniyet kuvvetlerine, polis ve jandarmaya bu gaye ile ilgili olmayan vazifelerin verilmesi, eritilmek istenilen topluluğun hayatîyet alâmetlerinin bir suç gibi gösterilerek menedülmesi bu demektir. Çok defa bu vazifelerin polis ve jandarmaya açık bir direktif şeklinde verilmesine lüzum yoktur. Daha mesleğe girmeden ve girdikten sonra ilk kademelerden itibaren bu zihniyete uygun bir formasyona sokulmuş olan polis ve jandarma buna benzer durumlarda kendi insiyatifiyle harekete geçerek idareci zümre tarafından takip edilen maksatları elde eder. Hatta polis ve jandarmadan otomatikman harekete geçmesinin idareci zümreye manevra kabiliyeti kazandırması bakımından elverişli bir tarafta vardır. Asimilasyon politikasında fazla ıleri gidilmesi veya yanlış adım atılması sonucunda umumi efkâr önünde müdafaa edilemeyecek durumların ortaya çıkması halinde idareci zümre kabahati tatbikçilerin üzerine atıp meseleyi polis ve jandarmanın cahilliği, intibak sızlığı gibi göstererek ıştın içinden sıyırılmağa ve kendi niyet ve gidişini örtbas etmeğe muvaffak olabilir.

Asimilasyon politikasının en önemli ve mahiyeti güç farkedilir vasıtalarından birisi de kültür politikasıdır. Bunun Doğu meselesi ile ilgili sayısız misalleri vardır. Biz ilkin tarih sahasını ele alalım :

Anadolu toprakları üzerinde binlerce yıldanberi ayrı dilleri, ayrı gelenekleri, ayrı örf ve adetleri olan çeşitli halk topluluklarının yaşadığı ve bunlardan bir kısmının bu özelliklerini kaybetmeden günümüze kadar sürüp geldikleri artık inkâr edilemeyen bir hakikattir. Bu halk toplulukları bütün tarihleri boyunca, hakim tabakaların tahrikleri olmadıkça birbirine zarar vermeden, birbirini hor görmeden dostluk ve kardeşlik bağları içinde yaşamışlardır. Doğuda yaşayan halk topluluğu gerek nüfus bakımından, gerekse sosyal ve kültürel özelliklerini devam ettirebilmiş olmak bakımından bu toplulukların en önemlileri arasındadır.

Anadolu toprakları üzerinde yaşamış olan diğer halk toplulukları gibi Doğu halkının da Milattan binlerce yıl öncelerine, hatta kavimler tarihinin karanlık devirlerine kadar giden eski bir tarihi ve eski bir medeniyeti vardır. Doğu halkının ayrı bir tarihi menşee sahip olduğunu yeryüzünün bütün büyük tarih otoriteleri, tarafsız büyük ansiklopediler, dünya ilim akademileri kabul etmektedirler. Her halk topluluğu gibi bu topluluk da devir devir tarihe iz bırakmış büyük önderler, askeri şefler yetiştirmiş ilim ve edebiyat sahasında insanlığa değerli şahsiyetler bediye etmiştir. Hal böyleyken, bizde asimilasyon politikasının sistemli bir şekilde tatbik edilmeğe başlandığı İttihat ve Terakki devresinden beri bu hakikat inkâr edilmiş O devrin nasyonalist, rasist politikacıları Anadolu topraklarının refah ve huzurunu bu topraklar üzerinde yaşayan çeşitli toplulukların kardeşlik ve dostluk duyguları içinde birlikte, yan yana yaşamasına bağlı olduğu gerçeğini anlamadan, kendilerini hegemonya heveslerine kapmışlar, çeşitli halk topluluklarının nişanelerini tarihten silmek teşebbüslerine girişmişlerdir.

Yabancı emellerine ve istilâsma karşı Anadolu halklarının elele yaptıkları Milli Kurtuluş savaşımından sonra iktidara geçen ve memleket için unutulmaz hizmetler başaran politikacıların büyük bir kısmı da İttihatçıların hayalci, maceracı politikalarını reddetmekle beraber Anadolu halklarının sosyal yapıları, ve münasebetleri ile ilgili görüşlerinde kendilerini İttihat ve Terakki ekolünün tesirlerinden kurtarmamışlardır. Asimilasyon politikası bu devirde de devam etmiş, politikacılar Anadolu halkları arasındaki münasebetleri demokratik bir çerçevede görüş yürütecek yerde realiteyi değiştirmeye muktedir olamayacak otoriter bir zihniyete saplanmışlardır. Bu zihniyet kendisini tarih sahasında da göstermiştir. O devirde Yusuf Akçura, Sadri Maksudî v. s. gibi bazı müfrit ilim adamlarının telkin ve irtisatlarıyla Kurulan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti araştırma şatlarıyla Kurulan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, araştırma deniyetlerini de alması lâzım gelirken bunu yapmamış Anadolu'da doğup büyüyen türlü medeniyetler üzerinde lâykıyla ve ilmi usullerle durmamış, aksine hiçbir ilmi otorite tarafından teyit edilmeyen garip bir takım orta asya faraziyeleri kurmakla meşgul olmuştur.

(Devam edecek)

Ahmet BOTANLI

Hikâye

Xaltika Talé

Yeşilova'nın (Kızıltepe) Sendokli köyünde bir Xaltika Talé (Talé teyze) vardı. Xaltika Talé kasabaya karpuz satmaya gelirdi. Karpuzlar kasaba ardiyesine serilirdi. Xaltika Talé çalışkan, yaşı geçkin bir köylü kadınıydı. Şakacı bir mızacı vandı. Belediye çavuşu (kasabada halk belediye zabıta memurlarına bu adı vermiştir.) Abdullah Saruhan'la, kasabalı yaşlı kadınlarla, erkeklerle şakalaşır sohbet ederdi. Akşama doğru satılan karpuzların parasıyla bakkal Ebu Taco' (Tacettin'in babası) dan alış - veriş yapar, tuz, sabun, şeker, baharat vesaire alırdı. Xaltika Talé güç hayat şartlarına rağmen hayatından memnun görünüyordu. Kasabada kendisini tanımayan yok gibiydi.

Bir gün, Ebu Taco (Ebu Taco aynı zamanda kasabamın resmi tellahıydı) belediye çavuşu Abdullah Saruhan'ın eline verdiği resmi bir kâğıttan önemli bir belediye yasağın yüksek sesle okuyarak kasaba halkına duyurmağa çalışıyordu. Gene bir «Vatandaş Türkçe konuş!» kampanyasına başlanmıştı. Ebu Taco, emrin sonunu şöyle bağladı : «Ey ahali duydum, duymadım demek yok, sonra karışmam haaa.»

Birçok köylü kadın gibi Xaltika Talé'nin de bu yasağın haberi yoktu. Hoş haberi olsa da ne yapabilirdi? İnsan bir günde Türkçe öğrenemezdi ya...

Ertesi gün, ardiyede karpuzlarının yanına bağdaş kurmuş köylü kadınlar, bu arada Xaltika Talé belediye çavuşu Abdullah'ın güler yüzünü boşuna bekletiler. Abdullah diğer günler köylü kadınlara takılır, onlarla şakalaşır, Kürtçe konuşurdu. O gün bütün ciddiyeti (bu şakacı adama ne olmuştuk böyle?) üstündeydi. Yüzü asık, kaşları çatıktı. Kürtçeden başka dil bilmeyen kadınlarla Xaltika Talé ile durmadan Türkçe konuşuyordu. Bütün kadınlar, Xaltika Talé'ye bu ne hal? bu ne tebeddülât? der gibi bakıyorlardı. Xaltika Talé onların akıl hocası durumundaydı. Xaltika Talé'nin nihayet sabrı taşı, kürtçe olarak şunları söyledi : «Law Abdulla, çıra tu na peynı bı kurmancı iro?» Abdullah evlâdım, niçin bugün Kürtçe konuşmuyorsun?). «Çama tu wer bı hırsı iro lawkémın?» (Evlatçığım, bugün niçin böyle kızgınsın). Belediye çavuşu hiddet dolu bir sesle : «Türkçe konuş» diye cevap veriyor, ve Xaltika Talé'ye Kürtçe konuştuğu için de ceza kesiyordu. Xaltika Talé ceza sözünü duyar duymaz yeniden Kürtçe olarak yakınıyor bu vaziyet cezaı daha da arttırıyordu.

Xaltika Talé akşama doğru Ebu Taco'dan alış - veriş yapamadı. Satılan karpuzlar ceza parasını karşıyamamış üstelik Xaltika Talé belediyeye borçlu kalmıştı. Xaltika Talé üzüntülü ve dolu gözlerle eşeğini önüne katarak köyüne gitti. Daha sonraki günler bu karışıklığın önünü almak için belediye, ücretini pazara gelen köylüler ödemek üzere bir tercüman tayin etti. Köylüler bu vaziyetten memnun oldular. Sonra, sonra her zaman olduğu gibi bu iş te tavsadı. Tercümanın da vazifesine son verildi. Köylü kadınlar yeniden aracısız olarak çavuşlarıyla başbaşa kaldılar. Buna çok, çok daha sevinmişlerdi.

Kızıltepe, Orta mahalleden
Reşo

Fıkra :

İktisadi durumumuzun bozuk olduğu, yardım için bir çok dost kapısını çaldığımız bir gerçek. Hatta son günlerde memur zamlarının yine suya düştüğü söylentileri de tekrarlanmakta. Bizce, bütün bu sıkıntıları kendi gelir kaynaklarımızla giderebiliriz. Meselâ : Gün geçtikçe istahaları artan «Kimiz» tiryakileri için kımız imalâtına başlamak. Memlekette mevcut kırsakları bir araya getirince elde edeceğimiz süttün bu içkiyi bol bol imal ederiz. Ayrıca çiftliklerde fazla sayıda «Bozkurt» bulundurmamak lâzım. Zira kafayı çekenler bozkurdun seyrini arzularlar. Bir de emrinde bol sayıda at, ok yay ve yamçı bulunan bir kulpüp te kurmak bu kımız sarhoşlarının av merakını da tatmin ettik mi, parayı koyacak yer bulamayız. Basit bir işle büyük gelir temin edeceğimiz gibi bu sevimli vatandaşlarımızın, tâ Orta Asyaya giderek yorulmalarını da önlemiş oluruz. Plân dairesi bu fikrimizi beğenir ümidindeyiz.

Turanlı

DİL - EDEBİYAT - FOLKLOR

PORTRELER

ŞEX AHMEDE XANÉ

Doğu ve İslâm dünyasının yetiştirdiği en seçkin simalardan biri de şair ve filozof Şex Ahmede Xane'dir.

Ahmede Xane 1645 yılında (1061 hicri) Doğu Bayazıt'ta dünyaya gelmiştir. Tahsilini Cizre, İran, Irak, Suriye ve Mısır'da tamamladıktan sonra memleketine dönmüş ve orada vefat etmiştir. Doğu Bayazıt'taki türbesi bugün halk için bir ziyaretgâhtır.

Büyük şair, yaşadığı devrin modası olan taassuba, düşünce ve edebiyat sahasındaki aristokratik cereyanlara sürüklenmemiş, rahat hayatı, zengin ve kuvvetliyi tercih etmemiş aksine yoksulu ve düşkünlü tutmuştur.

Bundan başka, tabir yerindeyse, ancak kendisinden üçyüz yıl sonra istiyebildiğimiz «Anadolunun kalkınmasını - Doğunun kalkınmasını» o, devrinde istemiş ve davayı cesaretle ortaya atmıştır, kalkınmanın tedbir ve çarelerini de oldukça pozitif bir görüşle meydana çıkarmıştır.

Ahmede Xane, eserlerini devrin modasından uzak kalarak arapça ve farsça değil Kürtçe yazmıştır. Kürtçeyi tercih etmesindeki önemli sebebi de şu beytiyle açıklıyor.

Mı saftî şemîrand ve xuari dîrdî.

Da ez deyenim dünyayê zımane Kürdî

(Manası: Kürd dilini tanıtmak ve ortaya çıkarmak için durmuş ve oturmuş olanı bırakıp bulamk ve karışık olanı seçtim).

Ahmede Xane'nin kürmancı ve arapça yazdığı «New bahara bıçuka» adlı bir lûgat kitabı vardır. Bu kitabın önsözünde der ki:

Ne li bo şahûb rewacan

Belki ji bo çukêet Kürmancan

Ew go ji gorani zelasbın

Lakim'î sevoddê çavnsbın

Da bî wan çend reşbelean

Lî wan tabîwet melekan

Em dé ji tîfalan

Go me xémel betalan

Dwe qet dor derzan

Bikn inham u ihšan

Bî duca me ji bir ne bın

Fatiha ji mera bî xûnın

Kısaca demek istiyor ki: Biz bu eseri revaç sahipleri yani mümtaz tabaka (mutlu azınlık) için yazmadık, köylü ve halk çocukları için yazdık. İstedik ki körlükten kurtulsunlar. Bu melek gibi masum çocuklar okuma yazma öğrensinsinler ve bu satırlarımızı okudukça bizi duadan mahrum bırakmasınlar. Fatiha okusunlar.

«New bahar» bir lûgat kitabı olmakla beraber tamamen çocuklara hitap ettiğinden Tefik Fikret'in «Şermin» adlı çocuk şiirleri kitabının havasını taşımaktadır. Yazıldığı tarih kitaptaki bir manzume ile tesbit edilmektedir. Çocukların anlayıp hoşlanacağı bir şekilde ve «ebcet» hesabıyla tertip edilmiş olan manzume şudur :

Ev rengê dî bésut Xané

Eğer tû bî vaxané

Bîfıkre kutêba sanî

Dî cildê ewilda

Dî cızıya xaşırda

Dî weraqa çaryada

Dî saxıfa deste rastêda

Dî satra şahsda

Dî kelima sanıda

Bî qır tû werfa çarı

Tarix ji nubari

(Türkçesi : Hane'nin söylediği bu rekler şöyledir. Eğer anlayışlı isen ikinci kitabı tut, ikinci ciltte onuncu bölümde, on dördüncü yaprakta, sağdaki sayfada, ikinci satırda, ikinci kelime, dördüncü harfi tut. Nevbahar'ın tarihi odur.) Bu beyitlerin anlattığından çıkan hicri 1094 tarihi Nevbahar'ın yazıldığı tarihtir.

«New bahar» in çocuklara hitap eden özlütlerinden bazı örnekler veriyoruz :

(Sonu sayfa 4 de)

KÜRTLERİN MENŞEİ

- 2 -

GUTU - KARDU'ların bağımsızlığı problemi ise, Asur kırıllarının kanlı akınlarına ve bu konuda günümüze kalmış hakiki belgelere rağmen açıkça anlaşılmış değildir.

Asur Kırallığı zamanından kalmış çeşitli hikâyeler (tarihi olaylarla ilintili anlatışlar) elimizde bulunmaktadır. Özellikle, Dicle vadilerinde yerleşmiş olan halkların hayatı ile ilgili bir hikâye (Ellasser Sarayı'nın debdebeli hikâyesi) bugün mevcuttur. Bu hikâyede, Asur kırıllarının gururlu ve gaddar egemenliği açıkça dile gelmektedir.

Sözü geçen hikâyede İsa'dan önce 1130 yılında yaşamış olan Toukla - Habat - Assar I'nin Nairi'ye (Dicle'nin yukarı havzasında bulunan ülke) yaptığı sefer anlatılmaktadır.

«Ulaşılmaz batakhıkları, hastalıklı bölgeleri geçtim. Ben-den önceki kırıllardan hiç biri buralara sokulamamıştı. Sarp ormanların en yürünmez yollarından geçtim...»

«Dimdik yollarda, bakır tekerlekli arabalarımı yürüttüm... Nairi ülkesinin yirmi üç kiralı, topraklarının sınırında ordularını ve savaş arabalarını dizmişlerdi. Benimle çarpışmak için üzerime geldiler, ama silâhımın gücüyle hepsini kaçırdım...»

«Şehirler yıkılıp yakıldı, yenilgiye uğrayanların malı - mülkü tanrı Samas'a sunuldu...»

«Nairi kırıllarının oğulları önce esir edildi, sonra ortaklaşa 1200 at ve 2000 öküz vermek şartıyla serbest bırakıldı...»

Toukla - Habat - Assar I, Kürdlerin menşesinin arandığı bu bölgenin siyasi durumunu açıkça gösteren bir yazıyı ve kabartmayı Dicle ırmağının kaynağı yakınında kayalar üzerine kazdırdı. Bu yazıda şöyle deniyor.

«Yüce tanrılarımın isteğine boyun eğerek, ben, Asur ülkesi kiralı ve Montakhil - Nabou'nun oğlu Touklat - Habat - Assar, denize bakan Fenikeliler ülkesinden Nairi ülkesine kadar uzanan bölgelerde yaşayan halkları yenilgiye uğratmış olan ben, . . . Nairi ülkesini egemenliğimin altına aldım.»

(MASPEROT «Histoire ancienne des peuples de L'Orient» Thureau Dangin, İsa'dan önce iki bin yulına ait iki Sümer eşik - taşının üzerinde KARDAKA adında bir ülkeden söz eden bir yazı bulmuştur. (Revue d'Assyriologie, V, 99, VI, 67)

DERİVER'ye göre, bu ülke, Şerefname'nin eski bir kale yıkıntısından söz ettiği yerde, yani Van gölü kuzeyinde bulunmaktadır.

Herodote, Kürdlerden söz etmiyor ama STRABON ve POLYBE Kürdlerin, ok atmakta usta ve binicilikte hünerli bir halk olduğunu söylüyorlar.

Bu haktan, CARDUQUE'ler diye söz ederek onların tanınmasına yol açan XENOPHON'dur. «Anabasis» adlı kitabında onbinlerin dönüşünü anlatan bu ünlü Atinalı, dağlık bölgeleri geçtikleri sırada Carduque'lerin yapmış oldukları sürekli saldırılarından şikâyet etmektedir.

O çağlarda (İ. Ö. 400) Carduque'lerin ülkesi, bu ülke ile Ermenistanı birbirinden ayıran CENTRİTE ırmağına kadar uzanıyordu. XENOPHON, bu dağlık ülkeyi aşmak için yedi gün süren zorlu bir yolculuk yapıyordu.

Bu konuda şöyle diyor.
«Şu geçit vermez dağlara bak, dedi Christohe, karşıda gördüğün dik yoldan başka yerden geçemeyiz. Orasının da bir yığın insan tarafından savunulduğunu farketmişsinizdir. İşte bu yüzden seni bekleyip acele ettim. Onlardan önce buraya varıp tepeleri tutmak istiyordum. Kilavuzlarımız, başka yol olmadığını söylediler.»

«Carduque'ler, Yunanlıların tekliflerini kabul etmedikleri gibi, savaştan da vaz geçmediler.

«Yol o kadar dardı ki, çıkmak ve inmek için bir gün harcamak lâzım geldi.

(Devam edecek)

OKUYUCU
MEKTUPLARI

Dicle - Fırat Gazetesi mahalli dert ve meseleleri aksettirmeye çalışan bir gazete olduğu 1 Ekim 1962 tarihli sayınızda ifşa ettiğimize memnun ve mütekkimiz.

Karanlık bir köşede unutulmuş Doğu illeri, ancak sizin gibi memleket sevgisini taşıyan ve yüreği dolu iman olan kıymetli insanların sayesinde ışık yüzü görme ihtimaline nail olur.

Gazetenizin dört sahifeden ibaret olmasına rağmen Doğunun derdi dört sahife ile değil yüzlerce sahife ile derman olmaz. Umit ederiz ki ilerde dört sahifeye mecnun haline gelir ve bu hususta kıymetli okuyucuların yardımları farzdır.

Raman petrolarından milyonlarca ton 16 kuruş navtun ile İstanbula sevk oluyor, acaba bu memleketin yolları asfalta ihtiyacı yok mu? var ama kıymet verilmiyor ki. Ama İstanbul cad. deleri asfalt olmazsa? ya o çıplak hanımların hali nasıl olacak?

Gecmiş bir Pazar günü idi, Sayın Şiir valimiz, kazamız olan Baykana teğrif buyurdular. Bazı arkadaşlarımızla kendisini ziyaretle kazamızı dahilinde üç kilometre kadar asfalt dökmüşlüğü arzusunda bulunduk ise de; bize şu cevabı verdi: Öğün zaten 963 senesinde Silvan - Bitlis arasının asfalt olacağı plânlanmış, sabır ediniz.

Kazamızı Mınar nahiyasını bağlayan tahminen 5 metre uzunluğunda Bitlis çayı üzerinde Nuh zamanından kalma bir köprümüz vardır. D.P. devrinde 10 sene zorla müracaat ede ede ancak çürük tahta ile yapılabildi. Hali hazır tahtaları kâmilen çürümüş, üzerinden geçilmesi mümkün değildir. Su çöğarsa münakalât kesilir. Büyük dertler var ama sırası gelince: Şimdilik dört sahifelik gazetemize göre biz de ancak metrekil köprümüzün yapılmasını ihtiyaç görüyoruz. Şükranlarımızı sunar, bütün hayırlı işlerimizde muvafak olmanızı temenni ederiz. Saygılarımla.

Şiir - Baykan kazasının
Ali Özdemir

Halkımızın vekâlete yaptıkları mütâaddit müracaatlar neticesinde Bakanlıktan alınan cevapta Eski ilkokul binasının okul olarak faaliyete geçirileceği söylenmektedir. Kazamızın altı bini aşkın bir nüfusu vardır. Bu nüfusa bir ilk okul yeter mi? Sınıfların normal mevcudu 35 - 40 olması lazım gelirken 60 - 70 olması her halde arzu edilecek bir hal değildir. Bu okula çift tedrisat yapılmakta, yine de Kazanın çocuklarını barındıramamaktadır. Gelen çocuk velilerinin çoğu çocuklarını kaydedemeyip geri döndüleri Derik halkını derecesiz uzmuştur. Böyle kalabalık bir sınıfta öğretmeni yapacağı dersten ve ilk okul kapısından geri çevrilen küçük çocukların istikballerinden ne beklenebilir?

300 senelik bir maziye sahip olan kazamızın % 90 ı okur yazar değildir. Bir de ikidebir vatandaş Türkçe konuşuyor diye söylenip duruyoruz. Türkçe konuşmak için bir kültür yuvası olan okullara ihtiyaç yok mudur?

Birazlık olsun vatanın bu köşesine de eğilmek lazımdır. Esas gerçek şu ki: Her tarafa okullar açılırken bizim kazamızda aksine öğrenime açık okullar kapatılıp 3.5 kuruşluk bir kira için bir memura lojman olarak veriliyor.

Olayın cereyanı şöyledir: Kazada yeni bir ilkokul yapıldı. Eski ilkokul binası gerekli tamirat ve tadilatı gördükten sonra lojman olarak özel idare memurunun emrine tahsis edildi. Bu güne kadar vekâlete yapılan sayısız

Doğu Kalkınması
ve yanlış görüşler

(Sayfa 1 den devam)

dinların teklif ettikleri tedbirlerin esası, Doğu halkının dilini, örf ve adetlerini, mahalli hususiyetlerini bir kelimeyle etnik ve lengüistik varlığını yok etmeye yönelmiştir. Bu ırkçı görüşlerin m. messileri, bir avuç ırkçı ve turancının yanında liberalistler ve Şevket Süreyya gibi sözde sosyalistlerdir. Bu çöşit aydınların elinde ilim, hayisiyetini kaybederek bayağı düşüncelerin âleti derekesine indirilmiştir. Türkiye için, dolayısıyla Doğu için hangi kalkınma metodu seçilirse seçilsin Doğu kalkınması bazı zaruri mukaddem şartların tatbikini gerektirir.

Şimdiye kadar Doğu'da sağlam bir idare kurulamamıştır. Doğu bir mahrumiyet bölgesi olduğu için oraya memurlar istemiyerek giderler. Tek tesellileri orada bir müddet kalıp para yaptıkları sonra dönmek, Doğu'ya herşeyden önce âdil, dürüst, tarafsız, vazife aşkıyla yüküli personelden meydana gelmiş bir idari teşkilât lazımdır. Köyde jandarma ve tahsilat bir angarya, geyirde polis bir tednis vasıtası olmaktan çıkarılmaldır. Demokrasi gelmesi mandut bir zümrenin zihinde çizilen şemaya göre seyretmekten kurtarılmalıdır. Vatandaşlardan, adaletten, eşitlikten bahsedebilmek için insanları anadilleriyle konuşmaktan, yazmaktan mahrum etmemelidir. Anadilne saygı gösterilmeyen bir vatandaş bu mefhumları benimseyemez. Hem hak, hukuk, hürriyet ve demokrasiden bahsetmek hem de vatandaşın duyguyu ve düşüncesinin bir vasıtası olan anadiline yasak koymak, samimiyetle, doğrulukla bağdaşmayan hareketlerdir. Doğu'lu vatandaşlarımızın dilini yok etmeye çalışılan ayınlar, her fırsatta toplulukları ayakta tutan şeyin manevi kıymetler olduğunu durmadan tekrarladıkları halde Doğu meselesi bahis konusu olunca, tüm, yüzde yüz maddeci kesilerek doğu için yalnız ve yalnız maddi kalkınmadan bahsederek manevi kalkınmayı görmezlikten gelirler. Kalkınma maddi ve manevi cepheleriyle bir bütün teşkil eder. Birini diğerine feda etmeye imkân yoktur. Geçmişte Doğu'lu anadilini, örf ve âdetlerini unutsun diye Doğu ihmal edildi. Günümüzde aydınlar ve politikacılar bir an önce Doğu'nun kalkınmasını istemektedirler. Burada da gaye gene Doğu'yu mas etmek. Yüzyıllar geçiyor, düşünceler değişiyor, fakat maksat değişmiyor. Uytuyorsun, ne için? Dilini unutsun diye. Uyardırıyorsun, niçin? Dilini unutsun diye. Bir bölge halkının Türklük camiası içinde dilini konuşması, diliyle yazıp okuması neden bu kadar tehlikeli görülüyor, anlayamıyoruz? Modern millet telâkükleri mühtasran tek dil gerektirmez. Tek dil konuşan toplumlar olduğu gibi çok dil konuşan toplumlar da vardır. Kesret içinde vahdet pekâla mümkündür. Ve bu vahdet tek dil konuşan toplumların meydana getirdikleri vahdetten daha az kuvvetli değildir. Millet mefhumu, müşterek maddi ve manevi menfaatlerin meydana getirdiği bir sentездir. İllâda tek dil tek ırk gerektirmez. Realiteleri görmek için soğukkanlı olmak lazımdır ve yeter.

EDİP OSMANOĞLU

müracaatlardan alınan neticede işleme konulmuştur, gereğine bakılacaktır demektedir. Ne zaman bu işlemlerin sonu gelecek, artık tahammüllümüz kalmadı, Eski ilkokul binasının lojman olarak değil de tekrar ilkokul olarak faaliyete geçirilmesini memleketin selâmeti ve maarifimizin geleceği için elzem buluyoruz.

Derik Yüksek Tahsil Gençliği A.
M. Necati GÖKALP

Doğunun Cellâdı

(Sayfa 1 den devam)

rek koca bir soruşturma dosyası tanzim edilmiştir. Yazımızda geçen ihtiyarın gelişigüzel söylediği birkaç söz Mussolini'nin icadı olan Ceza kanununun mahut 161 inci maddesinin karşımıza dikilmesine kâfi gelmiştir. İhtiyar dilenciden naklettiğimiz bu sözlerle güya vatandaşlar arasında nifak, heycan ve kin yaratıyormuşuz.

Bir de 30 Eylül 1962 tarihli Akşam gazetesinde Nimet Arzık'ın yazdığı şu satırlara bakalım: «Kızıloğlu vazifesini kendisine göre yaptı. Toplananların büyük bir kısmını salıverdi. Sadece 55 ini Sivasta bıraktı, hikmeti hüda bunların 55 i de kürt asıllıydılar, onlara «babam şarkın cellâdı idi, ben de sizin cellâdınız olacağım» gibi irticalen nutuklar attı.

Ama attı da ne oldu? «Hiç, ne olacak» demeyin. Bizat kendisi babasının kızılığının şarklıların kanından geldiğini söyleyen bu cellâtoğlu hiç değilse ceza kanununun önüne çıkacak yerde hiç bir şey olmamış gibi sefiri kebir payesiyle Vatikan'a gönderildi.

Demek ki şarklıları asıp kesmekten bahsedince iltifat, fakat şarklılar kendi dertlerini dile getirince suç oluyor.

Kimlerin vatandaşlar arasında kin ve nefret yarattığını takdirini ceza kanununu istediği gibi anlayıp tatbik edenlere değil de namuslu vatandaşların sağ duyusuna bırakıyoruz.

M. ANTER

Şex Ahmedé Xané

(Sayfa 1 den devam)

Heta tü dor u dersan

Neki tekrar u masruj

Dı dnyaye tü nabı

Ne meşhur u ne maxruj

(Türkçesi: Eğer ders ve ödevlerini hazırlayıp tekrarlamasana meşhur ve maruf bir kimse olamazsın.)

Ger te dwétn tü bıbı mir u ser u muxteber

Kısb xılafé nebêjé gerte bıken ker bıker

(Türkçesi: Muteber bir adam olmak istiyorsan seni parça parça etseler bile yalan söyleme)

Her çi kesé xılmeki qeç xuendıye

Dewletı ger wi bı asıl zaniye

(Türkçesi: Bir ilmi esaslı şekilde okuyup anlamak en büyük servet ve devlettir.)

Muxalım bela dıl weke ber bıtn

Dwétn kü şagrtı dılgér bıtn

(Türkçesi: Öğretmen taş yürekli bile olsa, öğrenci iyi huyluluğunu ve centilmenliğini muhafaza etmelidir. Öğretmenine kayıtsız şartsız itaat etmelidir.)

Ahmede Xané'nin dini meseleleri hal seviyesinde anlatan mısraları da vardır. İslâmiyetin şartlarını ifade eden şöyle bir mısra yazmıştır:

Ger dé pırsın kesé rıknét islamé çne?

Bejm: şahadet dane, hem peñç wéqt nıméj u rojine

Hem zekat u fitreyi, yadı tawaş kabéye

(Benden islâmın şartları nedir diye sorsalar, derim ki: kelimeli şahadet, beş vakit namaz, oruç, zekât, fitre ve kabeyi tavafıdır.)

Doğuda her sözüne saygı gösterilen Ahmede Xané'nin birçok mısralarına olduğu gibi bu mısraına da nazire yazılmıştır:

Jı Kürd pırsine, rıkné islamé çne?

Gotıye: sevm u selat, hac u zekát

Sé rest fişek u twıngek zoldat

(Türkçesi: Kürde soruşlar islâmın şartı nedir? diye. Cevap vermiş: Oruç ve namaz, hac ve zekât, üç fişeklikle bir askeri tüfek.)

Şex Ahmede Xané'nin diğer eserleri arasında «Mem u Zin» adlı eseri meşhurdur. Mesnevi gibi manzum hikâye tarzında yazılmış olan bu eser, Şekspir'in «Romeo ve Jülyet» ile Fuzulînin «Leyla ile Mecnun» unu andırmaktadır. «Mem u Zin», «Kürd-i Kadim - Kardok» devrinden kalma «Memé Ala» adlı mitolojik eserden mühlhemdir. Ahmede Xané, bu eserin, doğruyu güzeli ve zayıfı Mem u Zin'in kişiliklerinde benimsiyor. «Beko xewan» tipinde de kötülüğü, kıskançlığı, jurnalcılığı lanetliyerek yerden yere vuruyor. Kürd halkının örf ve adetlerini, yaşayışını da dile getiren bu eserden ilerde bahsetmek istiyoruz.

RAHŞAN